

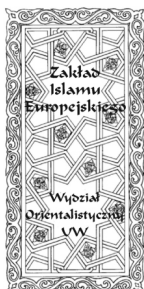
Islam w Europie

Nowe kierunki badań

Jubileuszowa Konferencja Zakładu
Islam Europejskiego

WO UW

Streszczenia referatów
międzynarodowej konferencji naukowej
z okazji 20-lecia
Zakładu Islamu Europejskiego
Wydział Orientalistyczny UW

Warszawa, 18-19 marca 2014
Uniwersytet Warszawski
sala im. Brudzińskiego, Kampus Główny

Międzynarodowa konferencja

z okazji 20-lecia

Zakładu Islamu Europejskiego

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Streszczenia referatów

18.03.2014 (wtorek)

SESJA 1

prof. dr hab. Ewa Machut-Mendecka

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Literackie podróże Arabów po Europie

Współcześni pisarze arabscy są zadomowieni w Europie, dla wielu z nich jest drugim domem, miejscem studiów, pracy i zamieszkania oraz tematem literackim. Na gruncie europejskim osadzają akcje utworów i na ten obszar „wysyłają” swoich protagonistów. Przyjmują wobec Europy różne postawy: od pretensji na podłożu historycznym, poprzez zachwyty, obojętność i dobrosąsiedzkie, przyjazne nastawienie. Pisarze przeżywali zauroczenie kontynentem europejskim w drugiej połowie XIX i początkach XX w. (Rifa’at at-Tahtawi, Salama Musa, Taufik al-Hakim czy Taha Husajn), w czasie podróży do Europy podziwiali jej kulturę i zdobycze, czemu dawali wyraz we wspomnieniach, powieściach i opowiadaniach. Ze współczesnej literatury dochodzą głosy krytyki. Europa jest cudowną, ale i niebezpieczną krainą, dostarczającą najwyższych euforycznych przeżyć, lecz w tym samym stopniu niszcząca, jak wynika z prozy At-Tajjiba Saliha (zm.2009), Sudańczyka, który większość życia spędził na kontynencie europejskim, gdzie „wysłał” swoich bohaterów literackich po nie najszcześniejsze przygody. Wiele współczesnych postaci z arabskiej prozy podziela frustracje tamtych, ale bez pretensji do Europy, raczej z powodu różnic, jakie dostrzegają między nią, a swoimi krajami macierzystymi (Sumajja Ramadan z Egiptu, Ahlam al-Mustaganmi z Algierii). Europa pociąga jako źródło wiedzy, rozwoju intelektualnego, nowych sposobów myślenia oraz swobody działania i obyczajowej, o jaką trudno u siebie, w domu. Europa rysuje się jako gościnna, ułatwia adaptację do swoich warunków, pozwalając się ze sobą integrować, nie wykorzeniając i nie zmuszając do pełnej asymilacji. Obfituje w rajskie zakątki, jak hiszpańskie miasteczko, w którym Egipcjanin wiecie cudowne życie ze swoją hiszpańską żoną, goszcząc od czasu do czasu frustrowaną wnuczkę z Kairu (Sahar al-Mudzi z Egiptu w powieści Nun – Ocean Nun). Postacie z fabuł umieszczonych w Europie identyfikują się z islamem, jako wyznawaną wiarą, która nie wywołuje jednak postawy żarliwej wierności tradycji. Z racji swojego wyglądu, sposobów myślenia i norm zachowań, stają się raczej obywatelami świata, zachowującymi jednak świadomość swojego arabskiego rodowodu.

prof. dr hab. Marek Dziekan

Katedra Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki WSMiP, Uniwersytet Łódzki

Języki i literatury południowosłowiańskie w piśmie arabskim. Uwagi wstępne

Balkany przez kilkaset lat pozostawały w granicach państwa osmańskiego, nic więc dziwnego, że tradycje muzułmańskie wywierały stały wpływ na kulturę tego regionu, także na tradycje piśmiennicze. Bardzo ciekawym przejawem tych wpływów jest powstanie literatury w językach serbskim, chorwackim i bośniackim zapisywanej alfabetem arabskim. Dostosowanie alfabetu arabskiego do języków słowiańskich wymagało oczywiście

wprowadzenia dodatkowych znaków, podobnie, jak miało to miejsce w przypadku piśmiennictwa Tatarów polskolitewskich. Pierwszym zagadnieniem, jakie zostanie przedstawione w moim wystąpieniu będzie przedstawienie znaków graficznych stosowanych przez Słowian do zapisu ich języków. W piśmie tym powstawała literatura, głównie religijna, ale nie tylko. Określana jest ona jako alhamijado, sam zaś alfabet najczęściej nazywany jest arebica, choć istnieją i inne nazwy. Drugim zagadnieniem jest krótka prezentacja tej literatury, poczynając od pierwszego znanego tekstu południowoślowiańskiego zapisanego w arebicy, tzw. Chirvat türkisi (koniec XVI w.), poprzez twórczość Muhameda Hevai'ego Uskufiego (XVII w.) obejmującą pierwszy słownik bośniacko-turecki i poezję religijną, aż po informacje o odrodzeniu arebicy na początku XX wieku. Podejmowana tu problematyka jest w Polsce jak dotąd całkowicie nieznaną.

SESJA 2

prof. dr hab. Hassan A. Jamsheer

Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

The impact of France upon Arab-Islamic revivalist thought

Living in Europe, continuing studies and attainments, participating in the intellectual life there, was a turning point for a number of Arab-Islamic thinkers of the 19th and 20th centuries. Among them, I have chosen Rifa'a Raf'i at-Tahtawi (1801-1873), Jami ad-Din al-Afghani (1838-1897), Muhammad 'Abdu (1849-1905) and Taha Huasayn (1889-1973).

For at-Tahtawi the occasion came during the years 1826-1831, when he was delegated to Paris as the imam of a group of Egyptian students sent there by the country's ruler Muhammad 'Ali on scholarship. As the students' imam, he was to guide them in questions of worship and render religious advice. At-Tahtawi not only became later a pioneer of a translation movement within the framework of Madrasat al-Asun (School of Foreign Languages), as well as the author of "Parisienne Impressions" (Kitab takhlis al-ibriz fi talkhis Pariz) – being the "first Arab eye" to observe Western civilization as represented by the French, but above all an outstanding reformist. Western ideas on the separation of powers and the rule of law were among his favorite subjects as a thinker.

As to al-Afghani and 'Abdu, the effect of their residence in Paris in the 1880's was the publication of the periodical Al-'Urwa al-Wuthqa (Inseparable Link) as the organ of a clandestine society under the same name. The intention was to mobilise Islamic opinion against the British occupation of Egypt, Sudan and India.

Finally, Taha Husayn stayed in France during World War I and attended post-graduate courses at the Sorbonne in the fields of ancient history, philosophy, sociology, Quranic studies and literature. His Ph.D. paper was devoted to the social thought of Ibn Khaldun. T. Husayn played a major role in Egyptian and Arab intellectual life. Among multiple contributions, in a major reformist work Mustaqbal ath-thaqafa fi Misr (The Future of Culture in Egypt), he introduced a deep analysis of the Egyptian educational system together with proposals not only for its transformation, but also for the establishment of a democratic system of government.

The paper is based on primary sources – i.e., works of mentioned thinkers – and academic literature of Arab and Western writers.

dr Galina Miškinienė

Faculty of Philology, Vilnius University

Islam na kartach rękopiśmiennych kitabów Tatarów polsko-litewskich

Tradycja rękopiśmienna zajmuje szczególne miejsce wśród nielicznego zachowanego dziedzictwa kulturowego Tatarów polsko-litewskich. Po tym jak w XVI wieku Tatarzy utracili znajomość języka rodzimego zapisane w języku białoruskim, a potem również polskim za pomocą alfabetu arabskiego teksty stanowią jedno z najważniejszych źródeł kultury religijnej i wykształcenia tej niewielkiej grupy muzułmanów, która jako jedna z pierwszych pojawiła się w Europie Wschodniej pod koniec XIV wieku. Oddalenie Tatarów od centrum religijnego i kulturalnego, brak szkół religijnych, nieznanostwo języka arabskiego wpłynęły na ich znajomość podstaw wiary – islamu. Coraz częściej tę odmianę islamu, która zachowała się w środowisku Tatarów polsko-litewskich badacze określają mianem islamu ludowego.

Badania zachowanego dziedzictwa rękopiśmiennego pozwalają na prześledzenie cech charakterystycznych dla kultury religijnej Tatarów polsko-litewskich. Ścisłe przeplatanie się obrzędów o charakterze i rodowodzie etnicznym z obrzędami muzułmańskimi, rozpowszechnionymi w całym świecie islamu, jest niezwykle charakterystyczną cechą tradycyjnej obyczajowości i obrzędowości Tatarów polsko-litewskich.

W referacie – na podstawie analizy tekstów zawartych w rękopisie znanym w świecie naukowym pod umowną nazwą Kitab Iwana Łuckiewicza (pierwsza połowa XVIII w.) – omówione zostaną cechy charakterystyczne podstawowych zasad dogmatycznych islamu. Tak na przykład, we fragmencie, w którym mowa w rękopisie o zesłaniu prorokom sahiów, czytamy, że 50 ksiąg było dane Szisowi, 30 – Idrisowi, 20 – Ibrahimowi. Ilość sahiów z ogólnie przyjętą w islamie liczbą jest zgodna – 100, jednak ich podział według tradycji muzułmańskiej jest inny: 10 sahiów otrzymał Adam, 50 – Szis, 30 – Idris, a Ibrahim – 10.

dr Martin Klapetek

Department of Philosophy and Religious Studies, The Faculty of Theology, University of South Bohemia in České Budějovice

Islamic Architecture in Germany as a Research Area

Islamic architecture in Germany is an interesting research area for religion studies. We can study its aspects in different ways. Specific functions of sacral architecture will possibly change in the future. They may tend to preserve conservative traditions or to express the movements in society. We can also analyse differences between sacral and secular architecture and their origin, especially of primarily non-functional ones. The important information on the architect and submitter of the building arises from discussion of choice of realization, its location as well as its interior decoration. Sacral buildings massively form the public space. They were in the middle of the actions that transformed the European societies and this role remains but develops in relation to the public space of European communities. Sacral architecture shows the inner transformations and tendencies in particular religious communities as well. The comparison of researches of normative and living forms of religion can be used. However we must keep in mind that the approach and methods of studies of

religion do not describe the situation completely. There is an important role of parts of European societies that characterized themselves primarily non-religiously.

dr Oleg Yarosh

Oriental Philosophy Department, Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine

Muslim Brotherhood networks and Islamic communities in Eastern Europe: institutions, mission, social activities

The presentation is focused on the problems related to the development of Muslim Brotherhood networks in Europe and activities of its main representative - The Federation of Islamic Organizations in Europe (FIOE). Present research is based on the methodological assumptions of the "social movement theory" (Q. Wiktorowicz) and "transnationalism paradigm" (S. Vertovec). We consider here "Islamic activism" as the "the mobilization of contention to support Muslim causes" which transcends "the specificity of "Islam" as a system of meaning, identity, and basis of collective action" (Wiktorowicz, 2004: 2, 3). These networks consist of translocal communities which interact between homeland societies and diasporas, making sense of the Islamic identity of their members and providing models for their socio-cultural adaptation in the 'minority situation'.

The following key topics will be addressed, although this does not exhaust the whole range of problems: establishment and expansion of the Muslim Brotherhood networks in Europe since the 1960s; FIOE as an umbrella group of Muslim Brotherhood organizations from EU countries: institutional structure and leadership; models of relations with the local Islamic institutions; social activities, political and international connections.

We would also present a case study of the main FIOE representative body in Ukraine, namely the Association of Islamic civic organizations "al-Raid", including religious discourse expressed in the sermons and media, religious and social activities, relations with other Islamic institutions in Ukraine and abroad. It will allow us to demonstrate the contextualization of the Islamist agenda within the 'minority situation' and its transformation into 'post-Islamism'.

SESJA 3

dr hab. Agata S. Nalborczyk

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Dostępność uboju rytualnego w państwach Unii Europejskiej a status prawny islamu

W latach 2012-2013 przez polskie media przetoczyła się debata na temat uboju rytualnego w islamie i judaizmie, jego dostępności i uregulowań prawnych z tym zagadnieniem związanych. Problemem, który budzi kontrowersje w związku z ubojem rytualnym w islamie (*halal*), jest sposób jego dokonywania oraz konieczność odstąpienia od wcześniejszego ogłuszenia zwierzęcia – zachodzi kolizja z regulacjami dotyczącymi ochrony zwierząt.

Przez znawców prawnych relacji państwo-religie zezwolenie na dokonywanie uboju według zasad islamu uważane jest za jeden z elementów wolności religijnej, natomiast przez wielu badaczy islamu w Europie

postrzegane jest jako jeden z warunków integracji muzułmańskich praktyk w państwach europejskich. Z kolei przez część muzułmanów spożywanie mięsa z tego uboju traktowane bywa jako wyraz ich religijnej tożsamości.

Ze względu na to, że wśród samych muzułmanów europejskich nie ma zgody co do samego uboju i tego, jakie mięso jest *halal*, na początku referatu przedstawiony zostanie zarys tego problemu od strony religijnej. W dalszej części referatu omówione zostaną unijne regulacje prawne dotyczące uboju rytualnego oraz sytuacja w poszczególnych krajach UE w tej dziedzinie. Sytuacja prawna tego zagadnienia w danym państwie unijnym zostanie przedstawiona na tle statusu prawnego islamu w jego systemie prawnym – zezwolenie ze względów religijnych na ubój, dokonywany według zasad islamu, także bez uprzedniego ogłaszania, jest elementem relacji między państwami europejskimi a islamem.

dr hab. Ewa Łukaszuk

Wydział „ArtesLiberales”, Uniwersytet Warszawski

Intelektualista jako homo religiosus? Tradycje europejskiej nowoczesności i myśliciele islamu

Celem referatu ma być odnotowanie pojawienia się nowego typu postaci, mogącej wywrzeć ogromny wpływ na bieg historii idei zarówno Europy, jak i świata: muzułmańskiego intelektualisty. Jest to postać w pewnym sensie hybrydyczna, adaptująca na swój sposób model wysnuty z oświeceniowej i nowoczesnej tradycji europejskiej, a zarazem nadająca mu religijny wyraz, jaki na gruncie europejskim niemalże zanikł. Intelektualista w ujęciu Gramsciego czy Adorno nie był człowiekiem religijnym, lecz swoistą figurą duchową, należąca do porządku sekularyzacyjnego. Postaci tego typu tworzą osobną linię leżącą w dużej mierze poza chrześcijaństwem, a nawet wobec niego opozycyjną; europejscy intelektualiści doby aktualnej to w przeważającej mierze reprezentanci tendencji lewicowej. Toteż intelektualiści muzułmańscy pojawiają się w tym kontekście jako zaskakujące „tertium” w stosunku do tradycyjnie pojętego układu kategorizacyjnego, bo przecież trudno ich utożsamić z myślicielami prawicowymi. Jednocześnie stanowią też „tertium” wobec religijnych i politycznych instancji w krajach pochodzenia, wnosząc do tych kultur element „idei uniwersyteckich”, którego ostoją jest akademia oraz obowiązujące w jej ramach kryteria refleksji i prowadzenia debaty. Obecne w europejskim obiegu idei i na europejskich uczelniach postaci, takie jak przedstawiciele Maghrebu: Abdelwahab Meddeb, Rachid Benzine, Abdellatif Laabi, malajski uczyony pracujący przez dłuższy czas w Niemczech i Holandii, Farish Noor, by nie wspomnieć o najszerzej chyba znanym, Tariku Ramadanie, wnoszą element innowacji, któremu warto bliżej się przyjrzeć, podejmując jednocześnie próbę oszacowania konsekwencji, jakie mogą wynikać z pojawienia się tego „tertium” w aktualnym pejzażu intelektualnym.

dr Magdalena Kubarek

Pracownia Języka i Kultury Arabskiej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Literatura muzułmańska w Europie

Popularyzacja pojęcia literatura muzułmańska (*al-adab al-islami*), a potem teorii literackich i samej literatury wiąże się z działalnością Braci Muzułmanów oraz osobą głównego ideologa tego ruchu Sajjida Kutba (1906-1966)

oraz jego brata Muhammada (ur. 1919). Pierwszym, który użył terminu „muzułmaństwo” (*al-islamijja*) był Nadżib Al-Kajlani (1931-1995) w rozprawie *Al-Islamijja wa-al-mazahib al-adabijja* ('Muzułmaństwo i szkoły literackie').

Od lat 80. mamy do czynienia z coraz większą popularnością literatury określanej jako muzułmańska. Termin ten obejmuje wszystkie rodzaje literatury: poezję, prozę i dramat. Szczególnie dużą popularnością cieszy się proza reprezentowana przez powieść.

Literatura muzułmańska powstaje także poza granicami świata muzułmańskiego, wszędzie tam, gdzie istnieją znaczące mniejszości muzułmańskie, ale także w takich krajach jak Polska. Literatura ta skierowana jest w dużej mierze do młodego czytelnika i ma wybitnie moralizatorski charakter.

Specyficzny typ literatury muzułmańskiej, z pogranicza dwóch światów, przedstawia twórczość arabskich autorów piszących w językach europejskich, najczęściej angielskim lub francuskim. Klasyfikacja tych utworów nie jest jednak jednoznaczna.

dr Amadeusz Citalak

Instytut Psychologii PAN

Stereotyp jako przeszkoda w procesie integracji i asymilacji społecznej – spojrzenie z perspektywy psychologii społecznej

Procesy asymilacji i integracji kulturowo-społecznej zachodzą na płaszczyźnie relacji międzygrupowych, których przebieg jest uzależniony od wielu mechanizmów socjologicznych i psychologicznych. Wiek XX okazał się dla Europy niezwykle burzliwy, szczególnie jeśli chodzi o zderzenie etniczne. Typowym zjawiskiem, które stanowi szczególnie trudne wyzwanie w procesach integracji kulturowej, jest nasilający się napływ i rozwój grup muzułmańskich w krajach współczesnej Europy. Ale, jak pokazuje praktyka, w niektórych krajach asymilacja tych grup wydaje się powierzchowna lub słaba. W rzeczywistości, wielu muzułman w Europie pozostaje w świecie własnych idei i przekonań, zupełnie oddzielonych od kultury kraju, w którym żyją. Rodzi to wzajemne nieporozumienia, a co gorsza, staje się źródłem nieprawdziwych wzajemnych sądów. Nieadekwatne sądy społeczne stanowią jedno z kluczowych źródeł konfliktów i napięć, wyzwalają często wzajemne postawy nietolerancji i dyskryminacji. Uruchomione raz procesy stereotypizacji, wykazują niebywałą wręcz stabilność, blokując szanse wspólnego tworzenia dóbr kulturowych, sprzyjając tworzeniu psychologicznie niedostępnych grup i stymulując budowanie swoistego „państwa w państwie”.

Współczesna psychologia społeczna poświęca wiele miejsca problemom stereotypów i dyskryminacji, określając ich źródła, mechanizmy powstawania, ale co najważniejsze, również sposoby ich eliminacji. Istnieje obecnie kilka teorii, potwierdzonych badaniami eksperymentalnymi, które mogą być pomocne w rozumieniu, a dalej, modelowaniu relacji międzygrupowych, jak np. relacji między napływającymi do Europy muzułmanami z innych krajów Bliskiego Wschodu lub Afryki a obywatelami tych krajów europejskich. Na szczególną uwagę, w mojej ocenie, zasługuje hipoteza kontaktu i teoria kategoryzacji/rekategoryzacji. Dostarczają one cennych informacji nt. szans i możliwości usprawnienia, czy też pogłębienia wzajemnych relacji, zarówno na poziomie grupowym, jak też interpersonalnym. Wydaje się, iż obecność tych grup społecznych powinna – na płaszczyźnie dyskursu akademickiego i naukowego – uzyskać również perspektywę psychologiczną, tym bardziej, że na przestrzeni

ostatnich dziesięcioleci wzajemne relacje wykazują również sporo napięć i zjawisk typowych dla procesów stereotypizacji.

dr Marcin Grodzki

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Patricia Crone a nowe kierunki badań wczesnych wieków islamu - próba oceny dorobku

Wbrew powszechnego przekonaniu, nowe kierunki badań nad islamem w Europie nie ograniczają się jedynie do współczesności i nie dotyczą tylko społeczności muzułmańskich na Starym Kontynencie. Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat jak grzyby po deszczu powstają w zachodnich „laboratoriach naukowych” liczne nowe podejścia metodologiczne do badań najstarszego okresu formowania się religii muzułmańskiej. Są to głównie teorie ukształtowane na bazie wypracowanych w świecie Zachodu narzędzi metodologicznych, niekiedy przeniesione w całości, mniej lub bardziej (bez)krytycznie, z większym lub mniejszym powodzeniem, na grunt kultury, tradycji i historii świata arabsko-muzułmańskiego.

Jedną z wybitnych postaci zachodniego świata nauki, mającą swój niewątpliwy wkład i wpływ na rozwój zainteresowania badaniami nad genezą islamu wniosła duńska islamolog Patricia Crone. Jej niekonwencjonalny warsztat metodologiczny, i sformułowane teorie, stały się głośne szeroko poza naukowymi kręgami orientalistów już od końca lat 70'-tych. Abstrahując od kwestii merytorycznej trafności wysnutych przez Crone wniosków, jej badania wpisują się w coraz popularniejszy nurt rewizji naukowej wiedzy na temat początków islamu. Mój referat przedstawia pokrótce dorobek Crone z krótką próbą oceny jej naukowej dorobku i przyczynku do rozwoju tej dyscypliny nauki.

dr Konrad Pędziwiatr

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie i Wyższa Szkoła Europejska im. Ks. J. Tischnera

Wybrane aspekty starzenia się społeczności muzułmańskich w Europie

Europa się starzeje, a wraz z nią również najliczniejsze społeczności muzułmańskie w takich krajach jak na przykład Francja czy Wielka Brytania. Proponowany tekst ma na celu odejście od tradycyjnych sposobów analizowania obecności muzułmańskiej w kontekście wzrastającego ogólnoeuropejskiego wskaźnika obciążenia osobami starszymi w społeczeństwach europejskich, czyli omawiania kwestii migracji kompensacyjnych, i skupienie się na starzeniu samych społeczności muzułmańskich. Po ogólnym naświetleniu sytuacji demograficznej największych społeczności muzułmańskich w Europie Zachodniej przeanalizowane zostaną wybrane aspekty starzenia się tych społeczności, w tym: skala powrotów przedstawicieli pierwszego pokolenia po osiągnięciu wieku emerytalnego do krajów pochodzenia i falsyfikacji „mitu powrotu”, oraz wyzwania jakim muszą stawić czoła społeczności muzułmańskie jako te, które w rosnącym stopniu dotknięte są również problemem starzenia. Jakiego typu środki zaradcze zostały podjęte przez społeczności muzułmańskie i wyspecjalizowane agendy rządowe by poprawić sytuację muzułmańskich seniorów? Co różni ich sytuację od sytuacji seniorów ze społeczności większościowych? Czy model opieki w społecznościach muzułmańskich opierający się nade wszystko na rodzinie ulega zmianie wraz z zachwianiem stabilności rodzin muzułmańskich oraz wypełnianiem wielu funkcji

opiekuńczych przez wyspecjalizowane instytucje państwowe? To tylko niektóre z pytań, na które będzie odpowiadał zaproponowany artykuł w oparciu o najnowsze materiały badawcze.

SESJA 4

dr Karolina Bielenin-Lenczowska

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Warszawski

Praktyka religijna macedońskojęzycznych muzułmanów we Włoszech

Macedońskojęzyczni muzułmanie (Torbesze) od ok. 1991 roku migrują z zachodniej Macedonii do północnych Włoch, mieszkając przede wszystkim w rejonie Wenecji i Bolonii. Mężczyźni pracują zwykle jako robotnicy budowlani, kobiety zajmują się domem i wychowaniem dzieci.

Celem niniejszego referatu jest pokazanie, jaką rolę pełni islam w życiu codziennym badanych przez mnie osób. Materiał do referatu pochodzi z etnograficznych badań terenowych prowadzonych w Rawennie i Treviso w 2011, 2013 i 2014 roku. Podstawową metodą badań była obserwacja uczestnicząca oraz różne rodzaje rozmów – ustrukturyzowane wywiady biograficzne oraz luźne, nieformalne rozmowy.

Tematem analizy są różne aspekty praktyki religijnej, zwłaszcza modlitwa, nauka religii dzieci, strój, zwyczaje żywieniowe. Okazuje się, że macedońskojęzyczni muzułmanie w znakomitej większości identyfikują się ściśle z islamem, ale podkreślają jego odmienność w stosunku do wierzeń i praktyk swoich współwyznawców pochodzących z innych krajów (w te części Włoch to głównie migranci z Maroka i Senegalu). Widoczne jest to przede wszystkim w ich stosunku do instytucji meczetu, nakazów i zakazów alimentacyjnych oraz dotyczących ubioru kobiet.

mgr Aleksandra Grąbkowska

Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski

Historia i sytuacja społeczno-polityczna muzułmanów na terenie Słowenii

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie sytuacji mniejszości muzułmańskiej zamieszkującej tereny dzisiejszej Słowenii jak również historii muzułmanów związanej z obecnymi ziemiami słoweńskimi.

Muzułmanie po raz pierwszy pojawili się na terenach dzisiejszej Słowenii w XV wieku podczas napadów Turków osmańskich o charakterze rabunkowym. Jednakże pierwsza emigracja muzułmanów na tereny słoweńskie miała miejsce w latach 60-tych XX wieku. Wówczas mieszkańcy Bośni i Hercegowiny oraz Macedonii, ubogich republik państwa jugosłowiańskiego przemieszczali się w celach ekonomicznych do bogatszych republik – Słowenii i Chorwacji. W latach 1992-1995 w nowo powstałym państwie słoweńskim osiedlali się uchodźcy z Bośni i Hercegowiny, którzy jednak po zakończeniu wojny wrócili na rodzime tereny. Według oficjalnych danych obecnie na terenie Słowenii żyje około 30.000 muzułmanów.

W pierwszej części wystąpienia zostaną przedstawione dzieje wyznawców islamu mających związek z terenami dzisiejszego państwa słoweńskiego. Zarys historii obejmowałby najistotniejsze wydarzenia z zakresu historii islamu na terenie Słowenii, a mianowicie czasy tureckich napadów mających miejsce w XV i XVI wieku oraz czasy I Wojny Światowej, podczas której zbudowano pierwszy meczet na ziemiach słoweńskich.

W drugiej części referatu zostanie zaprezentowana sytuacja muzułmanów zamieszkujących Słowenię, która miała miejsce na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci. Jako pierwsza podjęta będzie kwestia wewnętrznych migracji zarobkowych w państwie jugosłowiańskim, które miały miejsce w latach 60-tych i 70-tych XX wieku. Następnie przedstawiony zostanie przebieg debaty dotyczącej budowy meczetu na terenie Słowenii, która toczyła się w latach 1969-2013.

mgr Magdalena Daniłowicz

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Islam i muzułmanie we współczesnych Włoszech i Europie w ujęciu Magdiego Allama

Globalizacja otworzyła dla nas drzwi do świata, ale również otworzyła drzwi naszego domu na świat. Kiedyś islam był religią innych, a muzułmanie byli mieszkańcami odległych państw. Dzisiaj islam jest religią Zachodu w tym także Włoch, a muzułmanie to zachodni obywatele w tym włoscy obywatele – tak Magdi Allam włoski eseista i polityk egipskiego pochodzenia pisał o islamie zanim przeszedł na chrześcijaństwo w 2008 roku. Dzisiaj jego stanowisko uległo drastycznej przemianie. Wyraża on bowiem zaniepokojenie tym, że islam w swojej istocie stanowi poważne zagrożenie dla chrześcijańskiej tożsamości Europy. Celem prezentacji jest przedstawienie punktu widzenia oraz poglądów kontrowersyjnego intelektualisty na temat islamu oraz sytuacji jaka zaistniała po nasileniu się obecności muzułmanów we Włoszech i w Europie.

mgr Radosław Stryjewski

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Warszawski

Afrykańskie tropy – islam subsaharyjski i jego implantacja w Europie

Islam subsaharyjski znajduje się ostatnio na pierwszych stronach gazet, zwłaszcza ze względu na niepokoje polityczne i społeczne w strefie historycznego Sudanu. Na tle ogólnej sytuacji współczesnego islamu w Afryce subsaharyjskiej przedstawię przykłady jego implantacji w Europie w oparciu o wyniki badań własnych wśród Senegalczyków we Francji, Hiszpanii i Włoszech z lat 2006-2010.

dr Mateusz Wilk

Wydział Historyczny, Uniwersytet Warszawski

Człowiek wobec historii. Al-Andalus w oczach Ibn Haldūna

W autobiografii Ibn Haldūna (732-808/1337-1406) zatytułowanej *Riḥla* („Podróż”) ważne miejsce zajmuje muzułmańska Hiszpania (Al-Andalus), gdzie Ibn Haldūn kilkakrotnie udawał się w misjach dyplomatycznych powierzanych mu przez hafsydzkich władców Tunisu. Wystąpienie będzie skupiać się na ukazaniu miejsca Al-Andalus w pamięci historycznej Ibn Haldūna, którego rodzina pochodziła z Sewilli, a także, szerzej mówiąc, w jego koncepcji historii. Drugim tematem refleksji będzie sposób, w jaki autobiografia Ibn Haldūna zrywa z wypracowanymi w klasycznym islamie konwencjami historiograficznymi i geograficznymi.

mgr Gawęł Walczak

Instytut Studiów Społecznych UW im. prof. R. B. Zajonca

Nieletni dorośli – małoletni cudzoziemcy bez opieki w Hiszpanii

Rok 2006 w Hiszpanii został ogłoszony przez niektórych komentatorów „rokiem dżubanek” (*año de los cayucos*) z powodu gwałtownego wzrostu liczby cudzoziemców przybyłych nielegalnie drogą morską na Wyspy Kanaryjskie – było ich ponad 30 tysięcy. Wielu z nich stanowili nieletni bez opieki. W następnych latach liczba łodzi i podróżujących nimi cudzoziemców systematycznie spadała, lecz liczba małoletnich systematycznie rosła, co doprowadziło do kryzysu politycznego. Władze prowincji kanaryjskiej nie były w stanie zapewnić odpowiedniej opieki nieletnim – w 2008 roku pod kuratelą wspiarskiego samorządu, który posiadał 500 miejsc dla cudzoziemców bez opieki, znajdowało się ponad 1200 dzieci. Większość z nich pochodziła z Maroka i Sahary Zachodniej.

Uwaga hiszpańskich mediów skupiła się na liczbach (małoletnich cudzoziemców w poszczególnych łodziach, samych łodzi czy rocznych zestawień jednych i drugich). Organizacje pozarządowe z kolei skupiły się na warunkach panujących w ośrodkach, w których dzieci cudzoziemskie przebywały. Stworzona w ten sposób debata publiczna, do której dołączyli również przedstawiciele polityki oraz świata nauki, dotyczyła rodzaju i jakości opieki roztaczanej przez władze nad dziećmi.

W moim wystąpieniu chciałbym ukazać społeczno-polityczny kontekst owej debaty. Opieram się na badaniach terenowych przeprowadzonych w Hiszpanii w latach 2007-2009 i powtórnie, w 2012 roku. Ich wyniki ukazują rolę hiszpańskiego systemu opieki społecznej w podejmowaniu decyzji o migracji przez mieszkańców Maroka i Sahary Zachodniej oraz w uwarunkowaniu ich późniejszego pobytu w tym południowoeuropejskim kraju.

mgr Małgorzata Al-Shahari

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego Bydgoszcz

Pielgrzymka do Mekki z perspektywy pielgrzyma z Polski

Pielgrzymka do Mekki jest piątym filarem islamu. Każdy dorosły, zdrowy i mający zabezpieczenie finansowe muzułmanin powinien raz w życiu odbyć pielgrzymkę do tego miejsca. Referat ma na celu przybliżenie, jakie są typy *hadżdżu* oraz rytuałów z nim związanych, a także jaka jest symbolika poszczególnych rytuałów. Ponadto nakreślone zostanie, jak wyglądają sprawy organizacyjne związane z wyjazdem na *hadżdż* z Polski. Prelekcji będzie towarzyszył pokaz zdjęć zrobionych przez autorkę w trakcie odbywania *hadżdżu* w roku 2011.

19.03.2014 (środa)

SESJA 5

dr Stanisław Grodz

Katedra Religioznawstwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

„Bibliograficzna historia kontaktów chrześcijańsko-muzułmańskich, 1500-1900” – komunikat

Celem projektu:

(<http://www.birmingham.ac.uk/schools/ptr/departments/theologyandreligion/research/projects/CMR1900/index.aspx>) w pierwszej fazie jest zebranie w formie rozszerzonej adnotowanej bibliografii tego, co chrześcijanie i muzułmanie napisali wzajemnie o sobie lub przeciw sobie, lub też jako auto-prezentację skierowaną do innych między 1500-1900. Brane są przede wszystkim pod uwagę takie prace, które zajmują się zagadnieniami ‘religijnymi’. Ten wymiar kontaktów ‘chrześcijańsko-muzułmańskich’ okazuje się być na razie najstąbiej opracowany i realizacja projektu zamierza wypełnić tę lukę.

Zebranie i opracowanie materiału historycznego zmierza do wychwycenia zapożyczeń, trendów rozwoju/regresu w kontaktach między chrześcijanami i muzułmanami i odniesienia ich do sytuacji współczesnej. Temu poświęcona zostanie druga faza projektu.

Projekt, choć zainicjowany w Europie i z Europy kierowany, obejmuje wszystkie kontynenty. Z jednej strony daje to możliwość zbudowania globalnej perspektywy i pionierskiego zestawienia rozproszonego dotąd materiału, tworząc całościowy obraz. Z drugiej wprowadza szereg trudności związanych choćby z przekraczaniem barier językowych. Mimo trudności udało się zebrać około dwudziestopięcioposobowy zespół badaczy z całego świata, którzy we współpracy z innymi specjalistami realizują projekt. Obecnie w przygotowaniu jest materiał do I tomu publikacji, który będzie obejmował XVI wiek.

Projekt jest kontynuacją tego, co zostało już zrobione wcześniej. Materiały obejmujące lata 600-1500 zostały opublikowane w pięciu tomach przez Wydawnictwo Brill (2009-13).

dr Artur Konopacki

Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet w Białymstoku

Muzułmanie w Polsce po 1945 roku. Stan badań

Referat dotyczyć będzie stanu badań, jakości i kierunków prowadzonych prac zajmujących się społecznością muzułmańską w Polsce. Chronologię, jaką przyjąłem w referacie, wyznacza zakończenie II wojny światowej i zmiana realiów społeczno-politycznych. Po 1945 roku na terenie Polski znalazła się spora grupa muzułmanów – Tatarów. O ile zajmowano się muzułmanami w Polsce, to zdecydowanie skupiano się nad społecznością tatarską. Stan ten szczególnie po 1989 roku zaczął się zmieniać, gdy w życiu społecznym pojawiły się organizacje (stowarzyszenia) muzułmańskie, niezwiązane z autochtoniczną ludnością tatarską. W swoim referacie chciałbym zaprezentować najciekawsze kierunki badawcze w polskiej historiografii, jak również zastanowić się nad dalszymi kierunkami badań nad coraz liczniejszą społecznością muzułmanów w Polsce, a co się z tym wiąże, również do zaproponowania otwarcia nowej perspektywy badawczej.

dr Adam Wąs

Katedra Teologii Religii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Znaczenie Chrześcijańsko-Islamskiego Forum Teologicznego w kształtowaniu współczesnej myśli teologicznej w Europie

Teologia jako metodyczna próba zrozumienia i wyłomaczenia prawd objawionych zajmuje w chrześcijaństwie i islamie miejsce centralne. Jej dzieje pokazują, że uprawia się ją zawsze w konkretnym kontekście historycznym, kulturowym i społecznym, który wpływa na nią niemalże tak silnie, jak święte teksty źródłowe. Istotnym Elementem uprawiania teologii jest hermeneutyka, której zadaniem jest ustalenie pierwotnego znaczenia danego tekstu w odniesieniu do historycznych uwarunkowań oraz uwspółcześnienie tego znaczenia.

W tym paradygmacie odbywają się organizowane od 2005 roku w Stuttgarcie konferencje w ramach Chrześcijańsko-Islamskiego Forum Teologicznego. Gromadzą one międzynarodowe środowiska naukowe i akademickie, które zajmują się badaniami nad relacjami chrześcijańsko-muzułmańskimi. Rozwijająca się coraz intensywniej w obszarze języka niemieckiego teologia islamska umożliwia prowadzenie teologicznego dialogu ekspertów na wysokim poziomie. Teologiczna i interdyscyplinarna refleksja naukowa wpływa także na inne wymiary współistnienia w europejskim kontekście różnorodności kulturowej i pluralizmu religijnego.

W niniejszym artykule Forum zostanie przedstawione w dwóch aspektach. W części historycznej ukazany zostanie kontekst powstania tego przedsięwzięcia (ze szczególnym podkreśleniem wpływów tureckich na islam w Niemczech i znaczenia akademickich centrów studiów nad islamem w tym kraju) oraz chronologiczny opis poszczególnych konferencji. W części systematycznej omówione zostaną najważniejsze zagadnienia, stanowiące przedmiot konferencji. Dokonująca się na Forum interpretacja islamskich i chrześcijańskich pojęć teologicznych wyznacza nowe kierunki teologiczne obu religii w kontekście europejskim.

dr Magdalena Lewicka

Pracownia Języka i Kultury Arabskiej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Kitabistyka – nowy kierunek badań islamoznawczych w Polsce

Piśmiennictwo Tatarów polsko-litewskich stanowi niewątpliwie najważniejszą i najbogatszą część ich spuścizny kulturowej i trwały ślad osadnictwa tatarskiego na ziemiach Rzeczypospolitej. Literatura, która rozkwitła pod wpływem ożywienia duchowego doby renesansu i reformacji, gdzieś zdawać by się mogło na zapomnianych i dalekich kresach wschodnich, nie uległa zapomnieniu, przeciwnie – uznana została za zjawisko szczególne, swoisty fenomen, któremu przypisuje się ogromną wartość duchową, literacką i kulturową. Fenomen ten wyraża się w niezwykłym połączeniu elementów z pozoru przeciwstawnych i wykluczających się, a doskonale współgrających tak w życiu społecznym, jak i w twórczości literackiej Tatarów polsko-litewskich, a mianowicie orientalnej kultury islamu z kulturą chrześcijaństwa. Dorobek naukowy poświęcony piśmiennictwu tatarskiemu jest wciąż uzupełniany przez białorutenistów, orientalistów, historyków literatury, naukowców z ośrodków akademickich w Polsce i zagranicą, którzy sięgają do publikacji i badań zainicjowanych półtora wieku temu przez A. Muchlińskiego, a także do opracowań z I połowy XX wieku, tak badaczy białoruszczyzny, autorów tatarskich, jak i orientalistów. Zainteresowanie piśmiennictwem Tatarów polsko-litewskich nie słabnie, choć nie jest ono łatwym

przedmiotem badań, z jednej strony - ze względu na ograniczony dostęp do zabytków, pozostających w posiadaniu prywatnych właścicieli lub zbiorów bibliotecznych dawnego Związku Radzieckiego, z drugiej zaś – na treść i formę tychże zabytków, pisanych alfabetem arabskim w języku białoruskim i polskim przeplatanych tekstami tureckimi i arabskimi. To, w połączeniu z ogromnym zróżnicowaniem treści ksiąg i ich specyfiką jako literatury rękopiśmiennej, anonimowością autorów i brakiem możliwości chronologizacji stanowi znaczne utrudnienie w eksploracji dziedziny nazwanej kitabistyką (od najbardziej reprezentatywnego typu rękopisu – kitabu). Referat poświęcony będzie charakterystyce tej dziedziny jako nowego kierunku badań islamoznawczych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem realizowanego przez naukowców z UMK we współpracy z badaczami polskimi, litewskimi i białoruskimi, projektu filologiczno-historycznego opracowania oraz krytycznego wydania pierwszego, najstarszego przekładu Koranu na język słowiański (polski/białoruski), a mianowicie Tefsiru Tatarów WKL z 2 poł. XVI wieku.

SESJA 6

dr Izabela Kończak

Katedra Bliskiego Wschodu i Płn. Afryki WSMiP, Uniwersytet Łódzki

Hidżab w Rosji

Zmiany w życiu społecznym Rosji zapoczątkowane pierestrojką oraz związane z nimi procesy odrodzenia islamu na terenach od wieków przez ludność muzułmańską zamieszkałych doprowadziły do sytuacji, w której religia, niegdyś postrzegana jako przeżytek, wraz z upadkiem komunizmu okazała się dla wielu mieszkańców byłego imperium jedynym środkiem dla zaspokojenia „głodu duchowego”. Islam obok prawosławia, judaizmu i buddyzmu jest religią oficjalnie uznaną przez państwo, a co za tym idzie odgrywa również znaczącą rolę w życiu społeczno-politycznym kraju. Jest istotnym elementem kształtującym świadomość społeczną. Zmiany zachodzące w rosyjskiej społeczności muzułmanów dotyczą również sposobu i stylu ubierania się. Z każdym rokiem wzrasta na ulicach, w metrze liczba dziewcząt w hidżabach. Rośnie ilość sklepów specjalizujących się w ofercie muzułmańskich projektantów. Często są zamknięte pokazy mody muzułmańskiej. Hidżab wszedł na stałe w życie nie tylko mieszkańców Tatarstanu, ale również całej Rosji i niemuzułmańscy mieszkańcy kraju nie przydawali mu szczególnego znaczenia. W odróżnieniu od innych krajów Europy w Rosji do roku 2013 kwestia hidżabu w miejscach publicznych praktycznie nie istniała. Jedyny incydent, o którym rozpisywały się media miał miejsce w 2002 roku. Rok 2013 przyniósł wielkie zmiany – hidżab stał się problemem politycznym, który absorbuje prezydenta Władimira Putina, Sąd Najwyższy oraz Dumę Państwową. Wystąpienie poświęcone będzie ewolucji w postrzeganiu hidżabu jako problemu społecznego i politycznego w Rosji.

dr Konrad Zasztowt

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Poradzieckie badania islamu Tatarów krymskich

Badania kultury Tatarów krymskich de facto nie istniały w Związku Radzieckim. Wynikało to z politycznego zakazu upubliczniania problemów tego represjonowanego przez system radziecki narodu. Rozkwit studiów nad Tatarami krymskimi nastąpił więc po 1991 roku. Zbiegł on się z dwoma ważnymi procesami. Pierwszym był powrót

społeczności krymskotatarskiej na Krym w końcu lat 80-tych i pierwszej połowie lat 90-tych XX wieku. Drugim było odrodzenie islamu w republikach poradzieckich, w tym odnowienie i rozwój instytucji religijnych Tatarów na Półwyspie Krymskim. Zjawiska te wkrótce stały się przedmiotem studiów głównie na Ukrainie, dla której problemy repatriowanych Tatarów krymskich mają istotny aspekt społeczny i polityczny.

dr Kamila Stanek

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Turcja wobec wyznawców islamu w Bułgarii - działalność organizacji religijnych i troska o ich /własne interesy

Przeszość historyczna Bałkanów, a zwłaszcza obszaru dzisiejszej Bułgarii bezsprzecznie związana jest z dziejami Imperium Osmańskiego i Turcji. Lecz „przeszość religijna” tego terenu jest znacznie wcześniejsza. Każdy wiek przynosił mieszkańcom tego regionu coraz to inne zmiany. Możemy mówić o kilku cezurach regulujących życie społeczne, kulturowe i religijne, które miały wpływ na obecne stosunki turecko-bułgarskie. Zarówno działalność Turcji, jak i władz bułgarskich wyznaczały kolejne kierunki, nie tylko przemieszczania się ludności, ale przede wszystkim uświadamiania sobie własnej tożsamości.

Na tle tych wydarzeń historycznych możemy zaobserwować stopniowe wykorzystywanie religii do celów nie tylko szerzenia, czy też powrotu do wiary, ale także do celów propagandowych. Obecnie akcje podejmowane przez rząd turecki (Diyanet), Ruch Fetullaha Gülena, a także działalność ugrupowań bułgarskich zarówno muzułmańskich (Naczelny Mufti Bułgarii Mustafa Hacı), jak i nacjonalistycznych (ATAKA) mają na celu ugrupowanie pozycji wyznawców danej religii. O ile działania wychodzące ze strony Turcji nastawione są na poprawę sytuacji mniejszości religijnej, jaką stanowią wyznawcy islamu w Bułgarii (dość zróżnicowaną etnicznie i o różnej tożsamości etniczno-narodowej), o tyle działania rządu bułgarskiego oraz ugrupowań politycznych o zabarwieniu nacjonalistycznym dążą do ujednoczenia wyznania panującego w Bułgarii. Poczynania zbyt ostre, miast łagodzić, czy też osiągnąć zamierzony cel, często wywołują skutek odwrotny. Zakazy, czy nakazy bowiem pozwalają społeczności dostrzec to, co stanowi o ich odrębności, a w Bułgarii tym czynnikiem jest właśnie religia.

Nie należy także zapominać, że działalność państwowa nie jest tożsama z działalnością religijną obejmującą dany obszar. Choć trudno nie dopatrywać się powiązań tych dwóch sfer. Dla Turcji bowiem obszar Bułgarii jest obszarem utraconym w wyniku kolejnych traktatów pokojowych, dla Bułgarii zaś jej terytorium, jest terytorium, które zrzuciło jarzmo tureckiego panowania. Także nakłady finansowe oraz pomoc kulturalna, nie zawsze są jedynie wynikiem ‘dobrej woli’, gdyż u ich źródeł może leżeć dbałość o własny wizerunek i strefy wpływów. Wzajemne Konflikty na tle religijnym, podsycane przez przywódców, incydenty nagłaśniane i te wyciszane, odgórne dyrektywy rządzących są bowiem w stanie zmienić postrzeganie współobywatela, który z sąsiada może stać się wrogiem.

Z drugiej strony badania przeprowadzone wśród ludności mieszanej tj. obejmującej obszary zamieszkałe zarówno przez osoby identyfikujące się jako Bułgarzy oraz Turcy, czy Pomacy wskazują, że wyznawana wiara nie jest tym, co najbardziej dzieli te społeczności. Wieloletnie współżycie na jednym terenie doprowadziło do stanu, w którym styl życia, jakkolwiek różny, stał się swojski, a nie obcy, i nie jest postrzegany, jako wrogi. Dowodzi to jedynie tego, że możliwa jest współegzystencja różnych kultur i wyznań na jednym obszarze i w granicach jednego państwa, gdyż wszystko zależy od zrozumienia i porozumienia.

dr Julia Krajcarz

Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska

Obraz i recepcja islamu w powieściach współczesnych pisarzy tureckich, noblisty – Orhana Pamuka i Elif Şafak

Celem prezentacji jest ukazanie, w jaki sposób kształtowany jest obraz islamu w powieściach najbardziej znanych, współczesnych pisarzy tureckich, Orhana Pamuka oraz Elif Şafak. Pisarze ci zdobyli światową renomę, a ich powieści tłumaczone są na kilkadziesiąt języków i szeroko komentowane w Turcji, jak i na całym świecie. Obydwoje są uważani za pisarzy kontrowersyjnych. W swej prozie poruszają wiele wątków, ale dla obydwójga wspólnym i ważnym tematem jest islam. Poczytność ich powieści sprawia, że szeroki krąg czytelników w świecie jest zaznajamianych z ich wizją islamu jako religii i systemu wartości Turków. Literacka Nagroda Nobla dla Pamuka dodatkowo wzmocniła jego pozycję jako komentatora współczesności i historii Turcji, łącznie z jej sferą duchową, ukształtowaną przez islam. Potępienie przez niego fatwy skazującej na śmierć Salmana Rushdiego sprawiło, iż zainteresowanie jego osobą wyszło poza sferę czysto literacką. Proza Şafak, oprócz wartości literackich, zwraca uwagę także jako kobiecy głos komentujący turecką rzeczywistość. Prezentacja ma ukazać, jak na współczesny islam można patrzeć przez pryzmat literatury – tureckiej – lecz o światowej renomie. Popularność powieści Pamuka i Şafak w świecie sprawia, że mają oni zdolność kształtowania światowej opinii publicznej na temat islamu, zwłaszcza tego w Turcji, częściowo geograficznie i duchowo obecnej w Europie. Jest to ważne dla kształtowania opinii Europejczyków, konfrontowanych z planami włączenia Turcji w struktury Unii Europejskiej. Dla europejskich czytelników wizja islamu przedstawiona przez znanych pisarzy tureckich może mieć wielkie znaczenie w tworzeniu ich poglądów na temat obecności Turcji w strukturach europejskich i Turków już mieszkających w Europie.

SESJA 7

dr Barbara Pasamonik

Katedra Socjologii Kultury, Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Europejski „gender jihad”. O perspektywie gender w badaniach nad islamem europejskim

Perspektywa gender jest szczególnie płodna poznawczo w odniesieniu do problemu integracji europejskich muzułmanów – imigrantów z pozaeuropejskich, patriarchalnych społeczeństw osiadłych w liberalnych krajach Zachodu. Pozwala ona zrozumieć wewnętrzną dynamikę i sprzężenie zwrotne pomiędzy przeciwstawnymi strategiami adaptacji obieranymi dziś przez najmłodsze pokolenia europejskich muzułmanek i muzułmanów: strategią asymilacji (konformizmu) i oporu integracyjnego (buntu). Emancypacja muzułmanek na wzór zachodni sprzyja integracji kobiet, ale generuje opór muzułmańskich mężczyzn. Młode pokolenie europejskich muzułmanek eksperymentuje dziś z emancypacją obok lub w obrębie religii. O ile francuskie muzułmanki podążają szlakiem sekularystycznego feminizmu zachodniego, brytyjskie usiłują godzić emancypację z religią. Emancypacja w obrębie religii, nazywana także feminizmem islamskim, polega na nowym odczytywaniu świętych ksiąg islamu i odkrywaniu egalitarnego przesłania Koranu, wypaczonego przez historyczne interpretacje dokonywane w ramach patriarchalnej kultury. Ten swoisty *gender jihad* jest walką o prawa kobiet toczoną na dwóch frontach – młode muzułmanki walczą z patriarchalizmem kulturowym własnych społeczności i rasizmem społeczeństw za-

chodnich. Emancypacja w obrębie religii jest nową, obiecującą strategią tożsamościową i integracyjną. Strategia odkrywania nowoczesnego przesłania islamu w porównaniu do religii chrześcijańskiej dowartościowuje islam, jest akceptowana przez ojców i braci muzułmanek, a w konsekwencji może stanowić wehikuł integracji dla całej społeczności muzułmańskiej. Być może jesteśmy świadkami powstawania nowoczesnego euroislam, który może doprowadzić nie tyle do prostej asymilacji muzułmanów, ile do integracji społeczności i kultury muzułmańskiej z europejską.

dr Katarzyna Górak-Sosnowska

Katedra Socjologii Ekonomicznej, Szkoła Główna Handlowa

Haremy, hurysy i hiperseksualność – orientalizm w europejskich filmach pornograficznych

Studia nad pornografią to jedna z wielu dziedzin, w której świat arabsko-muzułmański jest praktycznie nieobecny. Szczątkowe wątki dotyczące muzułmanów występują przy okazji krytyki pornografii z perspektywy feministycznej (por. np. Dworkin 1991), w opracowaniach dotyczących islamu klasycznego, jednak przedmiotem analizy jest wówczas literatura i sztuka erotyczna (por. np. Ahmad 1994), czy też w studiach postkolonialnych poświęconych orientalizmowi (wówczas punktem wyjścia jest świat islamu, jako przedmiot zainteresowania Edwarda Saïda – twórcy tego pojęcia – jednak opracowanie zazwyczaj koncentruje się na Azji Wschodniej – por. np. Fung 1991). Wyjątek stanowią opracowania poświęcone frankofońskiej pornografii homoseksualnej z udziałem Arabów (por. np. Cervulle 2008; Cervulle, Rees-Roberts 2009). Tymczasem wstępna analiza dostępnego materiału badawczego wskazuje na istnienie dwóch wątków badawczych, które zostaną omówione w ramach referatu.

Pierwszym są zachodnie wyobrażenia dotyczące świata arabsko-muzułmańskiego ukazane w pornografii. Wyobrażenia te przesycone są orientalizmem (harem jako miejsce akcji, Arabowie jako osoby aseksualne (niewolnicy), albo hiperseksualne, lokalne kobiety – uprzedmiotowione), a produkcje nie roszczą sobie praw do autentyczności i oscylują na granicy kiczu.

Drugim wątkiem jest dominacja pornografii homoseksualnej, której znaczna część ma miejsce w Afryce Północnej. Należy tu rozróżnić pomiędzy produkcjami nasyconymi orientalizmem, opisanymi powyżej, a odrębnym, specyficznym nurtem w ramach pornografii homoseksualnej, w której Arabowie/osoby pochodzenia arabskiego i świat arabski staje się miejscem akcji a nie elementem stylizacji. Są to przede wszystkim produkcje frankofońskie, często amatorskie i bez wyraźnie zarysowanej fabuły.

mgr Magdalena Nowaczek-Walczak

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

„I nie opuszczę Cię, aż...do otrzymania obywatelstwa? – rozważania na temat muzułmanów, małżeństwa i problemów codzienności w Hiszpanii”

Jeszcze kilka lat temu cena za małżeństwo z obywatelką Hiszpanii wynosiła około piętnastu tysięcy euro. Pośród grup najchętniej korzystających z takiej możliwości dostania się do Hiszpanii, znaleźli się także i muzułmanie. W proponowanym wystąpieniu chciałabym przedstawić krótki zarys fenomenu określanego w Hiszpanii jako islam *inmigrado* ('islam przybyły'), ale z perspektywy zawierania związków małżeńskich. W wystąpieniu za-

rysuję nie tylko problematykę małżeństw nielegalnych zawieranych pośród muzułmanów, ale także opiszę, jak w codzienności hiszpańskiej funkcjonują małżeństwa monogamiczne i poligamiczne oraz jakie reperkusje społeczne niosą tego typu związki. Szczególnie interesować mnie będzie wpływ zjawisk tworzących najróżniejsze postacie islamu przybyłego na kształtowanie się różnorodnych form, które składają się na islam hiszpański, również niepostrzegany jako monolit.

SESJA 8

mgr Bogusław R. Zagórski

Instytut Ibn Chalduna / Collegium Civitas

Islam i muzułmanie krajów byłej Rzeczypospolitej według saudyjskiej Encyklopedii Geografii Świata Muzułmańskiego

Referat będzie obejmował wybrane odnośne fragmenty saudyjskiego dzieła pt. *Al-Mausu'a al-Dżughrafijja li-l-Alam al-Islami*, odnoszące się do historii, kultury i obecnego położenia muzułmanów w Polsce oraz na Litwie i Białorusi, tłumaczone na język polski i skomentowane.

dr Marta Widy-Behiesse

Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Soheib Bencheikh i jego koncepcja współczesnego islamu